

Dr hab. Lucyna Rajca, prof. UJK

Instytut Stosunków Międzynarodowych i Polityk Publicznych

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Dągmary Apolinarskiej-Pres

pt. Wykorzystanie wyników instytucjonalnej ewaluacji polityki spójności Unii Europejskiej w debacie politycznej. Analiza przypadku Sejmiku Województwa Śląskiego w latach 2010-2018

napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Małgorzaty Myśliwiec, prof. UŚ

Katowice 2020, ss. 281

Recenzja została sporządzona na podstawie pisma Pani dr hab. Agnieszki Turskiej-Kawy, prof. UŚ, Dyrektora Instytutu Nauk Politycznych Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 2 czerwca 2020 roku.

Przedłożoną do recenzji rozprawę doktorską oceniłam biorąc pod uwagę cztery aspekty, które dotyczą: wyboru tematu i celu rozprawy, jej struktury i zawartości merytorycznej, doboru źródeł i literatury naukowej oraz poprawności formalno-językowej.

Wybór tematu i cel rozprawy

Doktorantka dokonała trafnego wyboru tematu biorąc pod uwagę znaczenie polityki spójności i jej efektów. W kontekście polityki spójności Unii Europejskiej istotna jest zasada realizacji polityki opartej na dowodach (*evidence based policy*). Realizację zasady *evidence based policy* należy kojarzyć przede wszystkim z ewaluacją, która jest jednym z podstawowych narzędzi stosowanych do krytycznej refleksji nad jakością i sensem publicznych interwencji. W latach 2014-2020 nastąpiło zwiększenie roli ewaluacji w procesie zarządzania programami operacyjnymi wdrażanymi w ramach polityki spójności. Głównym celem zmian było zwiększenie użyteczności ewaluacji w procesie decyzyjnym oraz zwiększenie transparentności polityki spójności poprzez dostarczenie wiarygodnych informacji dotyczących rzeczywistych efektów podejmowanych działań.

W polskich badaniach główny punkt ciężkości położony jest na wykorzystanie przez decydentów wyników ewaluacji do poprawienia działań publicznych (instrumentalne

wykorzystanie ewaluacji). W państwach o długiej tradycji demokratycznej i posiadających rozwiniętą kulturę ewaluacji, jak pisze Doktorantka „zainteresowaniem naukowców cieszy się także zastosowanie jej wyników w retoryce i debacie politycznej” (s. 8). W Polsce ten obszar jest nadal bardzo słabo zbadany, w literaturze brakuje publikacji poświęconych ewaluacji w ujęciu politologicznym (ewaluację charakteryzuje interdyscyplinarność). Dla badacza interesujące jest zatem zbadanie kwestii wykorzystania ewaluacji jako mechanizmu umożliwiającego budowanie wiarygodnej argumentacji przez polityków. Biorąc pod uwagę temat rozprawy, jej tytuł uważam za sformułowany poprawnie.

Celem, jaki postawiła sobie Doktorantka we wstępie było zbadanie wykorzystania wyników instytucjonalnej ewaluacji polityki spójności Unii Europejskiej w debacie politycznej, prowadzonej na szczeblu regionalnym. Cel naukowy rozprawy jest spójny z tytułowym zagadnieniem. We wstępie Doktorantka zaprezentowała hipotezę główną i dziewięć hipotez szczegółowych. Hipoteza główna zakłada, że z powodu stosunkowo krótkiej historii kultury ewaluacyjnej w Polsce „wyniki instytucjonalnej ewaluacji polityki spójności Unii Europejskiej nie były wykorzystywane w debacie politycznej, prowadzonej na forum sejmiku województwa śląskiego w latach 2010-2018” (s. 12). Sformułowane hipotezy (główna i szczegółowe) są zasadne w odniesieniu do realizowanego tematu.

Struktura rozprawy i zawartość merytoryczna

Recenzowana rozprawa doktorska składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia oraz wykazu źródeł i literatury. Struktura pracy została zbudowana w sposób logiczny, zawiera rozdział omawiający zagadnienia teoretyczne (I) o objętości 50 stron, dwa rozdziały wprowadzające (II i III) liczące odpowiednio 30 i 37 stron oraz rozdział zasadniczy dla zrealizowania tematu rozprawy (IV) liczący ok. 100 stron. Kolejność poszczególnych rozdziałów i ich zawartość merytoryczna jest spójna i odpowiada przyjętej koncepcji badań.

Wstęp spełnia wymogi stawiane wprowadzeniu do tego rodzaju dysertacji: zawiera uzasadnienie problematyki badawczej, wskazanie doniosłości tematu dla nauk politycznych i administracji oraz praktyki, przedstawienie celu i hipotez badawczych, wykorzystanych metod badawczych, odniesienie do stanu badań nad tytułowym zagadnieniem, omówienie konstrukcji pracy, określenie zakresu przestrzennego i czasowego badań.

W rozdziale pierwszym Doktorantka przedstawiła teoretyczne podstawy ewaluacji. W dwóch pierwszych podrozdziałach omówiła genezę, teorie i definicje instytucjonalnej

ewaluacji i wskazała, że pełni ona rolę pomostu między nauką a praktyką. W kolejnych podrozdziałach w sposób kompetentny przedstawiła typologię i podejścia badawcze w instytucjonalnej ewaluacji oraz opisała proces ewaluacji i jej funkcje. Ostatnia część rozdziału poświęcona jest zagadnieniu istotnemu z punktu widzenia tematu dysertacji, a mianowicie możliwości wykorzystania instytucjonalnej ewaluacji przez różnych aktorów życia społecznego, w tym przez polityków. Zaprezentowane rozważania w rozdziale pierwszym wskazują, że Doktorantka posiada wiedzę z tego zakresu i przedstawiła ją w sposób przemyślany.

W rozdziale drugim Autorka dysertacji skoncentrowała się na zbadaniu tradycji kultury ewaluacyjnej na świecie oraz sposobów wykorzystywania wyników instytucjonalnej ewaluacji w debacie politycznej. Przeprowadzona analiza porównawcza kultury ewaluacyjnej trzech wybranych państw doprowadziła Doktorantkę do wniosku, że Zjednoczone Królestwo i Szwajcaria mają bardzo dojrzałą kulturę ewaluacyjną, natomiast Hiszpania jest pod tym względem na niższym poziomie niż dwa pozostałe państwa. W Szwajcarii i Zjednoczonym Królestwie są wykorzystywane wyniki instytucjonalnej ewaluacji w debacie politycznej. Odnosząc się do stwierdzenia Doktorantki, że w Wielkiej Brytanii po objęciu władzy przez Partię Pracy nie zmieniono kierunku reformowania administracji, należy zwrócić uwagę, że nie w pełni odpowiada ono rzeczywistości. Co prawda, jak słusznie zauważa Doktorantka, nadal kontynuowano idee NPM, ale okres rządów Partii Pracy (1997-2010), to okres intensywnych zmian i reform, mających na celu przede wszystkim wdrożenie koncepcji *governance* do administracji publicznej. Słusznie zauważa Doktorantka, że polityki publiczne wdrażane w tym okresie poddawane były wielu badaniom ewaluacyjnym. W kontekście tematu tej rozprawy doktorskiej warto jednak zaznaczyć, że ze względu na relacje między decydentami politycznymi zlecającymi ewaluację programu modernizacji a akademikami dokonującymi tej ewaluacji dochodziło do pewnych przekłamań wyników ewaluacji, co zmniejszyło wartość ewaluacji procesów politycznych (Helen Sullivan, *'Truth' Junkies: using evaluation in UK public policy*, "Policy and Politics" 2011, vol. 39, nr 4). W polskiej literaturze politologicznej nie używa się skrótu UK dla nazwy Zjednoczonego Królestwa.

Wyniki badań przeprowadzonych w rozdziale trzecim pt. *Kultura ewaluacyjna polityki spójności Unii Europejskiej w Polsce* pozwoliły Doktorantce w sposób przekonujący potwierdzić hipotezy postawione na wstępie rozdziału, a mianowicie: instytucjonalna ewaluacja pojawiła się w Polsce w trakcie negocjowania akcesji państwa do Unii Europejskiej; jest ona traktowana wyłącznie jako mechanizm efektywnego zarządzania

środkami publicznymi. Na uznanie zasługuje podjęcie przez Doktorantkę próby oceny polskiej kultury ewaluacyjnej polityki spójności Unii Europejskiej. Choć takie próby oceny były już wcześniej podejmowane przez polskich badaczy, to nie obejmowały one okresu, w którym nastąpił największy rozwój polskiej ewaluacji (2007-2013).

Rozdział czwarty (ostatni) został zatytułowany *Analiza przypadku wykorzystania wyników instytucjonalnej ewaluacji polityki spójności Unii Europejskiej w debacie politycznej sejmiku województwa śląskiego w latach 2010-2018*. Tytuł pierwszego podrozdziału zapowiadającego opis procesu ewaluacji w województwie śląskim jest nieprecyzyjny, gdyż jego treść jest opartym na literaturze przedmiotu i dokumentach opisem wytycznych w zakresie ewaluacji polityki spójności (częściowo omówionych już we wcześniejszej części pracy), które odnoszą się do wszystkich jednostek ewaluacyjnych w Polsce wyznaczonych do prowadzenia procesu ewaluacji programów operacyjnych, a nie tylko województwa śląskiego. Podrozdział drugi przedstawia dokumenty opracowane przez Instytucję Zarządzającą Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego (IZ RPO WSL), które uszczegółwiają ogólne przepisy oraz uwzględniają specyfikę województwa w zakresie procesu ewaluacji. Podrozdział trzeci zawiera opis badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w województwie śląskim, obejmujących okres 2007-2013 i 2014-2020 oraz analizę wszystkich raportów końcowych z badań ewaluacyjnych pod kątem ich przydatności w budowaniu argumentacji politycznej w wyborach samorządowych i w trakcie kadencji sejmiku województwa. Pozwoliło to Autorce na sformułowanie niewątpliwie trafnej konkluzji zawierającej się w stwierdzeniu, że treści zawarte w badaniach ewaluacyjnych mogą stanowić bogate źródło wiedzy dla konstruowania argumentów w debacie politycznej. Najciekawsza, posiadająca znamiona *novum* naukowego jest treść podrozdziału czwartego. Na podstawie analizy materiałów źródłowych takich jak protokoły z sesji sejmiku województwa śląskiego, sprawozdania z posiedzeń jego komisji, programy wyborcze komitetów wyborczych oraz artykułów prasowych, serwisów informacyjnych i audycji wyborczych Doktorantka zweryfikowała pozytywnie hipotezę główną zakładającą, że wyniki uzyskane w procesie instytucjonalnej ewaluacji w województwie śląskim nie są wykorzystywane w debacie politycznej. Tytuł podrozdziału czwartego jest bardzo podobny do tytułu całego rozdziału czwartego, zasadniczo jest jego powieleniem. Co więcej, treść podrozdziału czwartego odpowiada tytułowi całego rozdziału. Problematyczna jest natomiast adekwatność treści dwóch pierwszych podrozdziałów do tytułu całego rozdziału. Warto byłoby rozważyć zasadność podziału rozdziału czwartego na dwa rozdziały.

W zakończeniu znajduje się odniesienie do wszystkich hipotez szczegółowych oraz hipotezy głównej. Jedną z konkluzji jest stwierdzenie, że wyniki badań nie pozwalają traktować ewaluacji jako mechanizmu gry politycznej i elementu wspierającego rozwój demokracji Polsce.

Dobór źródeł i literatury naukowej

Autorka rozprawy przy jej przygotowywaniu wykorzystwała znaczącą liczbę źródeł i opracowań. Te pierwsze to: 27 aktów prawnych (nie zaliczyłabym do nich *Green Books* i Założeń do Umowy Partnerstwa); 17 dokumentów strategicznych i programowych (plany i strategie rozwoju, sprawozdania, wytyczne, raporty, statut, roczniki, standardy ewaluacji); 12 aktów prawa miejscowego oraz innych dokumentów odnoszących się do województwa śląskiego; 16 programów wyborczych komitetów wyborczych. Autorka wykorzystwała 90 prac zwartych oraz 219 artykułów naukowych i opracowań. Ponadto sięgnęła po prasę oraz źródła internetowe (ok. 150). Wykorzystana literatura przedmiotu oraz liczne dokumenty źródłowe pozwoliły Doktorantce wykazać się wiedzą z zakresu omawianej problematyki.

Poprawność formalno-językowa

Recenzowana praca została napisana w sposób klarowny i czytelny. Na początku każdego rozdziału przedstawiony jest jego cel, pytania badawcze oraz hipotezy, które Doktorantka zamierza zweryfikować. Każdy rozdział zakończony jest wnioskami zawierającymi odniesienia do sformułowanych hipotez. Przypisy sporządzone zostały poprawnie. Treść pracy została wzbogacona licznymi tabelami, rysunkami i wykresami. Pod względem redakcyjno-językowym praca została napisana mniej starannie. Znajdują się w niej dość liczne błędy literowe, zdarzają się niejasne zdania (s. 34, 94), zbyt długie zdania (s. 38, 42), czy niepoprawnie sformułowane (s. 39). Kropki stawiane są przed przypisem zamiast po przypisie. Wyrazy obce nie są pisane kursywą.

Wniosek

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska Pani magister Dagmary Apolinarskiej-Pres stanowi dzieło interesujące i wartościowe zarówno z punktu widzenia poznawczego, ale też ze względu na diagnostyczno-ekspertyzowy charakter rozważań. Po przeprowadzeniu analizy treści rozprawy pozytywnie oceniam jej walory poznawcze i (ewentualnie) aplikacyjne.

Rozprawa doktorska Pani magister Dagmary Apolinarskiej-Pres stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, jakim jest wykorzystanie wyników instytucjonalnej ewaluacji polityki spójności Unii Europejskiej w debacie politycznej na szczeblu regionalnym. Dowiodła Ona, że posiada ogólną wiedzę teoretyczną w dziedzinie nauk społecznych z zakresu dyscypliny *nauki o polityce i administracji* oraz opanowała umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Opracowanie to spełnia zatem, wskazane w przepisach prawnych, wymogi stawiane rozprawom doktorskim (art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki; tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r., poz. 1852). Wnoszę o dopuszczenie Pani magister Dagmary Apolinarskiej-Pres do dalszych etapów przewodu doktorskiego przeprowadzanego przez Radę Naukową Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Kielce, 26 lipiec 2020 r.

Dr hab. Lucyna Rajca, prof. UJK

